

Høring av melding og forslag til konsekvensutredningsprogram for Randselva kraftverk - Hole, Jevnaker og Ringerike kommune

Viser til brev, datert 20. januar 2023, hvor melding og forslag til konsekvensutredningsprogram (KU) for Randselva kraftverk sendes over på høring.

Bakgrunn

Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE) har mottatt melding fra Viul Kraft AS om utbygging av Randselva kraftverk i Jevnaker, Ringerike og Hole kommuner. Influensområdet omfatter Randsfjorden, Randselva, Storelva, Tyrifjorden og Steinsfjorden. Både Randsfjorden og Tyrifjorden er allerede regulert til kraftproduksjon.

Det skal fortsatt produseres kraft i de eksisterende kraftverkene i Randselva, men det opplyses at kraftverka her er av eldre dato og har et behov for oppgradering. Randselva kraftverk vil gi økt kraftproduksjon med regulerbart kraft, og reduserer behovet for investeringer i eksisterende kraftverk i Randselva.

Randselva kraftverk er planlagt med inntak i Randselva ved Bergerfoss. Vannet føres gjennom et tunnelsystem ned til utløpet innerst i Steinsfjorden nedstrøms Åsa kraftverk. Foreløpige produksjonsberegninger gir en midlere kraftproduksjon på om lag 217 GWh. Av disse opplyses det om at 120 GWh vil være ny fornybar vannkraft, etter foreslåtte oppgradering på eksisterende kraftverk.

Med planlagt utløp i Steinsfjorden, må vannet passere via Kroksund og ut i Tyrifjorden. Dagens tverrsnitt i Kroksund er begrenset, og ikke tilstrekkelig for å lede driftsvannet gjennom sundet uten at det blir en stor vannstandsstigning i Steinsfjorden. Som følge av økt vannføring er det nødvendig å åpne opp veifyllinga som ligger i Kroksund, hvor dagens E16 krysser. Dagens fylling vil erstattes med bro.

NVE er ansvarlig myndighet for behandling av meldinga. Gjennom høring av meldingen og forslag til KU-program ønsker NVE å få innspill til hvilke utredninger som bør gjennomføres før det utarbeides en konsesjonssøknad om bygging av kraftverket.

Fylkeskommunens vurdering

PLAN Miljøavdeling

Postadresse: Postboks 220, 1702 SARPSBORG
Besøksadresse: Galleri Oslo Schweigaards gate 4, 0185 OSLO
Telefon: 32 30 00 00

E-post: post@viken.no
Internett: www.viken.no
Org.nr.: 921693230

Viken fylkeskommune er generelt positive til økt produksjon av fornybar energi, og bedre utnytting av allerede regulerte vassdrag, forutsatt at allmenne interesser ivaretas.

Viul Kraft har lagt fram et omfattende og godt forslag til utredningsprogram for Randselva kraftverk, hvor det allerede framkommer at kraftverket vil kunne medføre både negative og positive konsekvenser for flere allmenne interesser. Fylkeskommunen forutsetter derfor at det utarbeides en grundig konsekvensutredning, og at det legges til rette for gode prosesser og ei brei medvirkning underveis før endelig beslutning skal fattes.

Vider ser vi at regional vannforvaltningsplan og verneplan for vassdrag, hvor Tyrifjorden (inkludert Steinsfjorden) er verna mot ytterligere kraftutbygging, allerede er omtalt. Fylkeskommunen forutsetter her at begge legges til grunn for videre utredninger som beskrevet. I denne sammenheng ønsker vi å vise til verneplanen for vassdrag, hvor flere av de allmenne interessene er omtalt. Her framgår det at det skal legges særlig vekt på at en unngår inngrep som reduserer verdien for landskapsbilde, naturvern, friluftsliv, vilt, fisk, kulturminner og kulturmiljø. Som presisert av søker, betyr dette også at «vassdrag som er vernet mot kraftutbygging også må behandles med varsomhet når det gjelder andre typer inngrep.

Mer detaljerte innspill knytta til KU og anslått ny kraftproduksjon, naturmangfold, vannmiljø, friluftsliv, samferdsel, masseforvaltning, nyere tids kulturminner og automatisk freda kulturminner (arkeologi) gis under.

KU og anslått ny kraftproduksjon

Fylkeskommunen mener Viul Kraft har lagt fram et omfattende og godt forslag til utredningsprogram, hvor forslag til utredningsprogram bla inneholder følgende hovedtema:

- Alternativer
- Elektriske anlegg og overføringsledninger
- Hydrologi
- Erosjon og sedimenttransport
- Flom og skred
- Klimaendringer
- Landskap
- Naturmangfold
- Kulturminner og kulturmiljøer
- Forurensning
- Naturressurser
- Friluftsliv, by- og bygdeliv
- Samfunn
- Samlet belastning
- Opplegg for informasjon og medvirkning

Under alternativer står det at «0-alternativet skal vurderes, dvs. hvordan utviklingen i området forventes å bli uten gjennomføring av tiltaket». Viken fylkeskommune mener her at også følgende alternativer må vurderes/utredes, eventuelt omtales:

- Alternativer for valg av utløp fra kraftverket, jf. innspill fra Ringerike kommune.
- Alternativ oppgradering av eksisterende kraftverk. Det foreslåtte 0-alternativet legger nå til grunn en oppgradering av eksisterende kraftverk som, ut ifra det vi kan se, uten nye Randselva kraftverk vil gi et samla produksjonstap på 42 GWh, jf. tabell 3.1 i oversendte «Melding Randselva kraftverk» som også er vist under.
- Netto ny fornybar energi sammenligna med dagens produksjon er, ut ifra det vi kan se, 78 GWh, og ikke 120 GWh slik det kan gis inntrykk av enkelte steder i høringsdokumentene. Se også punkt over.
- Det bør skilles tydelig mellom hvilke miljøforbedrende tiltak som uansett skal/bør vurderes i forbindelse med oppgradering av eksisterende kraftverk, og hvilke miljøforbedrende tiltak som kun er knytta til Randselva kraftverk. I denne sammenheng vises det til Regional vannforvaltningsplan for Innlandet og Viken 2022-2027, hvor tre av vannforekomstene i Randselva har fått miljømål som «kan medføre andre tiltak i vannkraftsektoren» (enn krafttap).
- OED har nylig bedt om innspill på NVEs innstilling til fastsettelse av manøvreringsreglement for Randsfjorden. Her foreslås bla også endringer i minstevannføringa. Dersom foreslåtte endringer i manøvreringsreglementet for Randsfjorden fastsettes, må disse legges til grunn for 0-alternativet.
- Alternative minstevannføringer og manøvreringsreglement bør utredes/vurderes eller omtales.

Tabell 3-1 Oversikt over kraftverkene i Randselva med byggeår og produksjonsdata, før og etter utbygging av Randselva kraftverk

Stasjon	Fallhøyde [m]	Antall aggregat [-]	Samlet effekt [MW]	Produksjon [GWh/år]
Eksisterende kraftverk 2022				
Bergerfoss	5.0	2	3.2	15
Kistefoss	9,7 / 10,5	2	7.1	35
Askerudfoss	21.0	4	12.5	74
Viulfoss	17.5	1	12.5	65
Sum	43.5	9	35.3	189
Eksisterende kraftverk 2030, utfasing av utrangerte aggregat pga. alder og tilstand				
Bergerfoss	5.0	1	1.6	8
Kistefoss	10.5	1	5.4	27
Askerudfoss	21.0	2	9.5	47
Viulfoss	17.5	1	12.5	65
Sum	54.0	5	29.0	147
Eksisterende kraftverk 2030 med Randselva kraftverk				
Bergerfoss	5.0	1	1.6	50
Kistefoss	10.5	1	5.4	
Askerudfoss	21.0	2	9.5	
Viulfoss	17.5	1	9.5	
Randselva	71.0	2	60	217
Sum		7	86.0	267
Endring i forhold til eksisterende kraftverk 2030 uten Randselva kraftverk	17.0	2	57.0	120

Naturmangfold

Det opplyses om at KU-en/undersøkelsene skal gi en oversikt over hvilke arter som finnes på berørte elvestrekninger og innsjøer. Arter som omfattes av Miljødirektoratets handlingsplaner, rødlistede arter, storørretstammer og arter av betydning for yrkes- og rekreasjonsfiske skal gis en nærmere beskrivelse. Vilttrekk og landskapsøkologiske funksjonsområder for pattedyr er også nevnt. Videre gis det en god oversikt over det store antallet av verneområder både i og langs Tyrifjorden og Steinsfjorden, Storelva og Randselva, hvor flere av verneområdene inngår i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem og er Ramsarområder.

Fylkeskommunen forutsetter at det gjøres gode utredninger og vurderinger for hvordan nye Randselva kraftverk vil kunne påvirke naturmangfoldet. Videre ønsker vi å påpeke at det er viktig at både direkte og mer indirekte konsekvenser vurderes. Eksempel på det sistnevnte

kan være eventuelle konsekvenser for naturmangfoldet dersom det skulle vise seg at uttak av vann til Randelva kraftverk vil kunne påvirke grunnvannsnivå.

Spesielt viktig er det at gjøres gode vurderinger knytta til naturmangfoldlovens § 10, om økosystemtilnærming og samlet belastning. I denne sammenheng ønsker vi å vise til planlagt utbygging av ny vei og jernbane mellom Hønefoss og Sandvika.

Vannmiljø

Regional plan for vannforvaltning i Innlandet og Viken vannregion 2022-2027, med tilhørende planretningslinjer, legger føringer for forvaltningen av vannet vårt. Vannet er delt inn i vannforekomster med konkrete miljømål fastsatt i vannforvaltningsplanen, i tråd med Vannforskriftens §§ 4-7. Det generelle målet er at alle vannforekomstene minst skal ha god økologisk og kjemisk tilstand, at dagens tilstand ikke skal forringes og, dersom tilstanden er dårligere enn god tilstand, skal det gjøres tiltak for å forbedre tilstanden. Vannforekomstene i Randselva er definert som sterkt modifisert vannforekomster (SMVF) og har godt økologisk potensial (GØP) som mål. I Steinsfjorden og Tyrifjorden er målet god økologisk tilstand. Tilstanden i vanna er i dag moderat.

Fylkeskommunen forutsetter at det utredes hvilken effekt planen vil ha på miljøtilstanden på alle berørte vannforekomster, og om det vil ha konsekvenser for oppnåelsen av miljømåla. Dette omfatter både direkte, men også mer indirekte følger som resterende resipientkapasitet i vannforekomster, avrenning til Drammens- og Oslofjorden og eventuelle langtidsvirkninger for Steinfjorden. Dersom planforslaget vil kunne påvirke måloppnåelsen negativt må det gjøres en egen vurdering etter vannforskriftens § 12, om ny aktivitet eller nye inngrep.

Videre ønsker vi spesielt å trekke fram/vise til følgende utfordringer, natur- og brukerinteresser som allerede inngår i forslag til utredningsprogram:

- De to storørretstammene, som er vurdert av Miljødirektoratet til å være av nasjonal verdi, hvorav den ene stammen gyter i Randselva.
- Den truede edelkrepsen, hvor bestanden i Steinsfjorden regnes som den viktigste lokaliteten for arten i Norge.
- Drikkevannskilder og drikkevannsuttak som kan bli berørt.
- Miljøgiften PFAS, som blant annet har medført kostholdsråd om å ikke spise fisk fra Tyrifjorden og Randelva nedenfor Viul.

Friluftsliv

Det er positivt at meldingen refererer til kunnskapsgrunnlaget, "Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder", som er gjennomført etter en felles nasjonal metodikk. Dette utgjør en viktig del av kunnskapsgrunnlaget. Videre ønsker vi å opplyse om at det pågår en kartlegging og verdsetting av regionalt viktige friluftslivsområder og turruter i Viken, og at dette arbeidet vil bli ferdigstilt i løpet av 2023.

Det framgår av meldingen at populære friluftslivsaktiviteter som skøytegang, båtliv og fiske kan bli negativt berørt av tiltaket, pga endrede strømforhold og liten vannføring. Dette er uheldig, og vi ber om at disse forholdene vurderes grundig i konsekvensutredningen.

Samferdsel

Samferdselsplanlegging og forvaltning uttaler oss som eier og forvalter av fylkesvei, og som ansvarlig myndighet for trafiksikkerhet og trafikkavvikling på fylkesvegnettet.

Materialet slik det er oversendt nå, fremstår som mangelfullt med hensyn til å gjøre inngående vurderinger av konsekvenser for samferdsel. Til dette så behøves det nærmere beskrivelser av planer som vil påvirke fylkesveiene i området. Det fremstår som at løsninger for uttak av masser ikke er valgt i materialet, når dette klarlegges så vil det være mulig å få frem noen tallfestede data som gi et grunnlag for å beregne trafikk. Valg av løsning vil påvirke antall rigger, tverrslag og deponier, samt kvaliteten og senere bruk av massene. Drivemetode vil påvirke massetransporten. Avklaring av forhold som vil berøre fylkesvei bør gjøres tidligst mulig i prosessen. En trafikkanalyse kan gi et slikt grunnlag, men det bemerkes at det alene ikke er tilstrekkelig. En bør også planlegge konkret hvordan transporten er tenkt i anleggsfasen.

Det er en god del infrastruktur (fylkesvei, bru-ka, gang- og sykkelvei, veiskråninger mm.) knyttet til fylkesvegnettet som ligger nært Randselva. For Viken fylkeskommune som veieier er det viktig at det blir undersøkt om ny vannkraft kan føre til ny flomproblematikk eller utilsiktet negativ påvirkning av infrastruktur tilknyttet fylkesvei 2888 og Hvalsmoen bru. Særlig viktig blir det å vurdere om grunnvannsspeilet endres slik at finmasser kan vaskes ut og medføre erosjon og endringer på veiunderlaget. Tiltaket kan da påvirke fylkesvei og gangvei negativt gjennom setningsskader, utvasking av masser og frostsprengning. Økte kostnader til vedlikehold og drift kan i så fall forventes.

Generelt kan det nevnes at aktuelle fylkesveier i området ikke har god kapasitet til å ta unna transport i en anleggsfase. Derfor må det legges til rette for å minimere belastning av disse og planlegge å lede transporten ut vegnett med høyere kapasitet.

Viken samferdsel gjør oppmerksom på at alle forhold som berører fylkesvei må godkjennes av Viken fylkeskommune, og søknad bør sendes i god tid.

Det må søkes Viken fylkeskommune om tillatelse dersom det skal graves på fylkeskommunal grunn, under eller langs fylkesvei. Det må søkes dersom det skal graves innenfor et område på 3 meter fra veikant, uavhengig av hvem som er grunneier.

Det må søkes Viken fylkeskommune om tillatelse dersom det skal etableres avkjørsel, ende eller utvide en avkjørsel eller anlegges en anleggsavkjørsel mot fylkesvei.

For mer informasjon og søknadsskjema følg linken, <https://viken.no/tjenester/vei-og-kollektiv/fylkesvei/soknader-og-tillatelser-for-fylkesvei/>

Masseforvaltning

God masseforvaltning handler om bruk, gjenbruk og vern av de geologiske ressursene som er ikkefornybare. Overskuddsmassene bør derfor søkes gjenbruk og gjenvunnet, og mulig gjenbruksverdi og bruk av massene bør som foreslått inngå i konsekvensutredninga. Dette vil videre kunne bidra til redusert behov for deponering, som ofte kan medføre negative konsekvenser for landskapet.

Nyere tids kulturminner

Generelle betraktninger

For å kunne gi en mer presis uttalelse trenger Viken mer detaljerte opplysninger med kartfesting til hvor de ulike tiltakene planlegges da varselet ikke viser konkret hvor tiltakene planlegges dersom dette innebærer inngrep i nyere tids kulturminner av nasjonal eller regional verdi. Fylkeskommune vil gi mer presise tilbakemeldinger når konsekvensutredningen foreligger og vi får mer konkret informasjon om lokalisering av tiltakene.

Tiltak i Jevnaker kommune

Det gamle industrianlegget på Kistefoss er omgjort til museum og er under fredning av Riksantikvaren.

Det er to forhold med påvirkning på kulturmiljøet Kistefoss man bør være oppmerksom på ved endret vannføring i Randselva. Det ene er hvordan endringen evt. vil påvirke kulturminnenes tekniske tilstand. Kulturminner (planlagt fredet etter KML §15) som er i kontakt med vann eller ligger nært vann i dag, ser ut til å være Tresliperiet, Nybruket, Båthuset og rester av tømmerfløtingsanlegget (plattform/kai og fire fundamenter for lensearmer). For disse objektene vil Kistefossmuseet være en god rådgiver når det gjelder mulige konsekvenser av redusert vannføring.

Det andre er hvordan endringen vil kunne påvirke opplevelsen av de enkelte kulturminnene, og kulturmiljøet som helhet. For opplevelsen av kulturmiljøet Kistefoss, er det klart at vannet i elvedraget er vesentlig, både for lesbarheten, forståelsen og selve opplevelsen av kulturminnene/kulturmiljøet. Deler av vassdraget ligger også innenfor området som er planlagt fredet etter KML §19. Tørrlegging av deler av vassdraget vil f.eks. åpenbart påvirke opplevelsen.

I konsekvensutredningen bør det undersøkes grundig hvilken påvirkning endret vannføring vil ha, knyttet til disse to perspektivene – teknisk tilstand og opplevelsen av kulturminnene/kulturmiljøet. Etter hva Viken fylkeskommune forstår, vil Riksantikvaren også gi egne innspill til konsekvensutredningen.

Automatisk freda kulturminner (arkeologi)

Kulturminner og kulturmiljøer er et av temaene som skal utredes i konsekvensutredningen. Det kan være vanskelig å forutse hvor konflikt med automatisk fredete kulturminner kan

oppstå i områder som ikke er arkeologisk registrert. Registrering av automatisk fredete kulturminner bør gjøre så tidlig som mulig i prosjektet.

Fylkeskommunen har ikke detaljert nok kjennskap om dette byggeprosjektet til å kunne vurdere om det vil komme i konflikt med automatisk fredete kulturminner. Slik prosjektet er skissert skal vann føres gjennom et tunnelsystem og kraftverket skal være i en fjellhall. Selve kraftverket vil nok ikke i seg selv virke inn på automatisk fredete kulturminner, men byggingen av kraftverket vil trolig kreve et omfattende anleggsarbeid med riggområder, anleggsveier, deponiområder ol. Dette er tiltak som potensielt vil kunne være i konflikt med automatisk fredete kulturminner. Det er først når vi kjenner omfanget av denne type tiltak at vi kan uttale oss til dem, jamfør kulturminnelovens §§ 8 og 9.

Viken fylkeskommune forutsetter at vi får mulighet til å vurdere tiltakene etter kulturminnelovens §9 ved senere detaljplaner, og at vi får disse til uttalelse/høring.

Kontaktpersoner:

Friluftsliv: Eva Lill Kvisle

Samferdsel: Ola Torstein Endresen

Nyere tids kulturminner: Nils Anker

Automatisk freda kulturminner (arkeologi): Lars Hovland

Vennlig hilsen

Annette Lindahl Raakil

fylkesråd for plan, klima og miljø

Tonje Rundbråten

Rådgiver

Kopi til:

HOLE KOMMUNE

RINGERIKE KOMMUNE

JEVNAKER KOMMUNE

STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN

RIKSANTIKVAREN